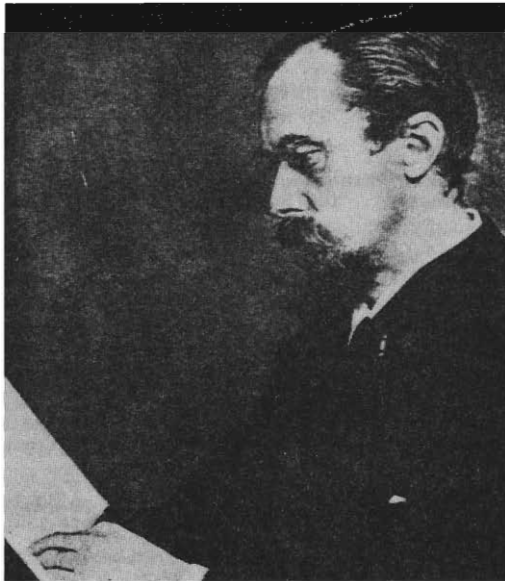

- 31) H., pp.59-60.
- 32) Ibid, pp.51-52.
- 33) Ibid, p.61, "Circulaire aan de Besturen en Doctoren van Hospitalen en Ambulances in de Zuid-Afrikaansche Republiek en den Oranje Vrijstaat", gedateer Pretoria, 5.12.1899 en onderteken deur H.C. Jorissen.
- 34) N.O., pp.25-32.
- 35) Ibid, p.42 (byl. nr. 6).
- 36) Ibid, pp.26-28.
- 37) Ibid, p.43 (byl. nr. 7).
- 38) Ibid, pp.27-28.
- 39) Ibid, p.26. Die Britse magte se identifikasiekaarte was in die voering van die voorpant van die baadjie vasgewerk.
- 40) Ibid., p.31.
- 41) C.C. Eloff (red.), "Oorlogsdagboekie van H.S. Oosterhagen" (Pretoria, 1976), pp.3-6.
- 42) "Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek" (Kaapstad, 1968), deel 1, p.577.
- 43) N.O., p.25.
- 44) Rooikruisinventaris, T.62.
- 45) Leyds argief-inventaris T.36A.

Professor Dr. Gustaaf Adolf Frederik Molengraaff,
Nijmegen 1860 - Wassenaar 1942, geoloog en
ontdekkingsreisiger

DIE FAMILIE VAN DS. PIETER VAN DRIMMELEN IN PRETORIA

deur C. de Jong

Mevrou Maria Elizabetha van Drimmelen-Gastmann

Sy is gebore te Makassar, die grootste stad op die eiland Celebes (nou Sulawesi) in Nederlands Oos-Indië in 1884 as dogter van regter Albert Ludwig Eduard Gastmann wat op 9 September 1857 gebore was, en Lucie Louise Jacqueline Scherer wat in Makassar in 1890 oorlede is.¹⁾ Hul oudste seun Frederik is gebore in Soerabaja op Java; hy het 'n hoë vlootoffisier in die Nederlandse marine geword. Hul dogter Maria Elizabetha het die lewenslig aanskou in Makassar op 12 Februarie 1884, toe regter Gastmann daar president van die streekshof was. Hul jongste seun Lodewijk Albert is ook gebore in Makassar; hy is in 1917 getroud met Eliza Uhlenbeck en was Nederlandse konsul te Hongkong, Hamburg, Montreal, Dantzig (nou Gdansk) en ander stede en ten slotte ambassadeur te Lima, Peru.

Na die oorlyde van sy eerste eggenote Lucie het regter Gastmann met sy drie jong kinders na Nederland gegaan. Sy suster Betsy in Breda het die kinders tydelik versorg. Hy het kennis gemaak met Quirine Magtilda Wichers, 'n liewe geselskapdame van koningin Emma. Emma was 'n Duitse prinses en is in 1878 getroud met die bejaarde wewenaar koning Willem III van Nederland wat van 1849 tot 1890 geregeer het. Hulle het in 1880 een kind, Wilhelmina, gekry. Willem III is in 1890 oorlede en Emma het toe regentes vir kroonprinses Wilhelmina geword totdat die kroonprinses in 1898 die troon bestyg het. Regter Gastmann het Quirine ten huwelik gevra. Toe sy aarsel, het koningin Emma aan haar gesê: Dié man het jou nodiger as ek, dus trou met hom. Hulle is in 1892 getroud en het die oudste seun Frederik vir sy opleiding in Nederland agtergelaat, soos baie ouers in Oos-Indië met hul kinders moes doen. Hulle het met die twee jongere kinders na Oos-Indië gegaan. Regter Gastmann het tot 1900 sy amp in Makassar beklee. Hy het toe met sy gesin na Nederland terugkeer en 'n huis aan die Bezuidenhoutseweg in Den Haag betrek.

Hul dogter Maria het in Utrecht 'n student in die teologie uit Transvaal, Pieter van Drimmelen, ontmoet. Ook hy was in Oos-Indië gebore en hulle het jeugervarings in dié land gedeel. Dit het 'n band tussen hulle geskep, hy het 'n reputasie as Bittereinder gehad en hulle het hulle verloof. Die eggenote van Ir. G.A.A. Middelberg, voorheen bestuurder van die Nederlandsche Zuid-Afrikaanse Spoorweg-Maatschappij (NZASM) te Loenen by Utrecht, het mevrou Gastmann die huwelik van Maria met Pieter aanbeveel. Na Pieter se proponenteksamen is hulle op 19 November 1906 in die Kloosterkerk in Den Haag getroud. Pieter het toe reeds 'n beroep uit Zeerust in Transvaal ontvang. Hy en Maria het spoedig na hul huwelik na Transvaal vertrek, deur Switserland en oor Venesië na Genua gereis en 'n skip na Lourenço Marques (nou Maputo) geneem. Pieter was predikant in Zeerust van 1907 tot 1914 en daarna te Pietersburg tot sy dood in 1919.²⁾ Hy het as konsulent die boere wat uit Transvaal na Angola getrek het, daar besoek in 1910, 1914 en 1918/19, het gemeentes van die Nederduitsch

Hervormde Kerk onder hulle op Humpata en Mombolo gestig en is op 25 Februarie 1919 op Humpata aan die Spaanse griep oorlede en daar begrawe.³⁾

Vir Maria van Drimmelen was die onverwagte heengaan van haar eggenoot 'n verpletterende slag. Sy het met vyf jong kinders, van wie die kleinste, Frederik, 'n half jaar oud was, agtergebly en moes lewe van 'n baie beskeie weduweepen-sioen. Sy moes die pastorie in Pietersburg spoedig ontruim en het besluit om na haar familie in Nederland terug te gaan. Sy en haar kinders het tydelik onderdak by vriende in Pretoria gevind. Sy het daar gewag op die persoonlike besittings van haar eggenoot uit Angola en op reisgeleentheid na Europa. Talle betuigings van meegevoel het haar bereik. Byvoorbeeld die kerkraad van die Nederduitsch Hervormde Gemeente te Humpata het op 26 Februarie 1919 besluit om tot Februarie 1931 aan Dominee se seun en naamgenoot Pieter £25 vir sy skoolgeld te betaal. Ouderling Zacharias Roberts uit Humpata het Maria Dominee se besittings gebring. Roberts se eggenote en twee kinders het hom na Pretoria vergesel. Die twee gesinne het saam per trein na Kaapstad gereis en daar in 'n losieshuis gebly totdat Zacharias skeepsgeleentheid gevind het. Dit was vir die Van Drimmelens op die Portugese skip 'Quilimane' wat langs die ooskus van Afrika na Marseilles sou vaar. Skeepsgeleentheid was kort na die Eerste Wêreldoorlog skaars, maar Zacharias het vir hom en sy gesin plek op 'n skip na Mossamedes in Angola gevind. Roberts-hulle het tot 1928 in Angola gebly en toe saam met die meeste ander Boere uit Angola na Suidwes-Afrika (nou Namibië) verhuis.

Mevrou Van Drimmelen en haar kinders het in Marseilles aangekom en per trein na Nederland gereis. Daar is hulle liefderyk deur mevrou Gastmann-Wichers opgevang en gehuisves in 'n woning met 'n verdieping te Heerde in Gelderland. Oud-regter Gastmann het enkele jare eerder 'n groot huis, die Haeckshuis, in Vaassen, Gelderland, gekoop en met sy eggenote daar gewoon totdat hy op 17 Oktober 1917 aan 'n beroerte oorlede is. In 1910 het mevrou Maria van Drimmelen met haar tweejarige dogter Lucie Nederland weens gesondheidsredes besoek en by haar vader en stiefmoeder in die Haeckshuis gekuier. Ds. Pieter het na sy eerste besoek aan Angola sy vrou en dogter toe in Nederland afgehaal. Later het oudregter Gastmann en sy tweede gade die gesin Van Drimmelen in Zeerust besoek, kort na die geboorte van die oudste seun Govert Cornelis in 1911. Die egpaar Gastmann was toe op reis om Oos-Indië weer te sien.

Spoedig na die dood van Albert Gastmann het Quirine die groot Haeckshuis verkoop en in twee kamers in 'n huis in die Gelderse dorp Heerde ingetrek. Haar drie susters het in Delft gewoon.

Toe Maria van Drimmelen en haar kinders in 1919 in Nederland aankom, het haar oudste broer Frederik 'n klein huis te Heerde vir haar gekoop. Die huis se naam was "Op 't Honk" (tuiste). Mevrou Gastmann het dit gemeubileer met meubels wat afkomstig was uit die verkoopte Haeckshuis. Maria het in Augustus 1919 in die huis getrek. Haar kinders het in

die dorp skoolgegaan. Ondanks die sorgsaamheid van haar familie het die lewe in Nederland haar nie beval nie, moontlik weens die klimaat en/of die beperkte ruimte in en rondom die wonings en omdat sy van haar beskeie pensioen in Suid-Afrika ruimer as in Nederland kon rondkom. Sy het die meeste lewensjare in Oos-Indië en Suid-Afrika deurgebring en het teen die einde van 1920 besluit om na Suid-Afrika terug te keer. Sy en haar kinders het uit Heerde na Haarlem verhuis en daar ingewoon by mevrou Enschede, lid van die bekende drukkers- en uitgewersfirma Johan Enschede en Zoonen. Dié mevrou Enschede was Suid-Afrikaners besonder goed gesind, wou Maria van Drimmelen graag as gasvrou help en het haar kinders ruim klerasie en lekkergoed gegee. Die kinders het 'n paar maande in Haarlem skoolgegaan. Broer Frederik het die huis in Heerde verkoop en die reisgeld vir sy suster en haar kinders na Suid-Afrika betaal.

Mevrou Gastmann het kort daarna Heerde verlaat en na Soestdijk verhuis waar haar suster Anna 'n klein huis bewoon. In 1926 het Maria van Drimmelen en haar dogter Lucie, 18 jaar oud, ses maande, van Mei tot November, by haar stiefmoeder in Soestdijk gekuier. 'n Vriendin van mevrou Gastmann het die dames genooi om vanuit haar kamer in die naburige koninklike paleis 'n volkspelevertoning gade te slaan. Maria en Lucie het langs dieselfde roete wat Maria op haar huweliksreis in 1906 gevolg het, na Genua gereis en daar skeep gegaan na Lourenço Marques. Tydens haar verblyf in Nederland het swaer Willem van Drimmelen en sy eggenote haar huis Mackenziestraat 195 bewoon en Maria se vier seuns versorg. Die briefwisseling tussen Maria en haar liewe stiefmoeder het gereeld voortgegaan tot 1937 toe mevrou Gastmann oorlede is.

Maria van Drimmelen het by haar aankoms in Pretoria in 1921 'n huis Mackenziestraat 195 in Brooklyn gekoop met erfgeld wat haar oorlede vader haar nagelaat het. 'n Paar jaar later het sy met 'n lening op die huis as sekerheid 'n plaas op Boekenhoutskloof by Hornsnek, 16 km wes van Pretoria, gekoop langs die plaas waar swaer Willem reeds gevestig was, en het daar met die kinders gewoon. Haar doel was om haar beperkte inkomste te verhoog deur met hoenders vir eierproduksie te boer en deur vrugte te kweek. Sy het ook 'n paar koeie aangehou vir produksie van melk en botter - ten dele vir eie verbruik - en 'n stuk grond met vrugte en mielies laat bebou. Die kinders het daeliks per fiets of in 'n ou Ford-ouo en per trein na Pretoria gependel om daar skool te gaan. Dit het van hulle groot opofferings geverg.

Swaer Willem en sy eggenote het van 1923 tot 1930 op sy plaas langs dié van Maria gewoon totdat hulle na Kameeldrift in Pretoria-Noord verhuis het. Swaer Nicolaas en sy vrou het in 1924 uit Duitsland in Pretoria aangekom en hulle het ses maande by Maria aan Mackenziestraat ingewoon en daarna 'n huis in die stad gehuur. In 1927 koop hy vyf morg van haar plaas en laat daarop 'n huis vir eie bewoning bou, terwyl hy en sy vrou weer vier maande by Maria op haar plaas inwoon. Willem het Boekenhoutkloof in 1930 verlaat, Nicolaas in 1937. Maria en haar kinders het reeds in 1932 besluit om 'n

geriefliker woonplek in Pretoria te betrek, veral met die oog op die skool van die kinders. Sy het kamers en later in Farendenstraat 'n huis gehuur. Sy moes wag op die einde van die verhuur van haar huis Mackenziestraat 195 en kon dié huis op 1 Oktober 1936 weer betrek. Haar plaas by Hornsnek is in 1942 verkoop. Die kinders het inmiddels matriekeksamen afgelê en na die Universiteit van Pretoria of 'n ander onderwysinstelling gegaan.

Later het sy in 'n woonstel aan Beatrixstraat gebly tot haar oorlyde op 1 November 1954. Die huis Mackenziestraat 195 is bewoon deur haar seun Govert Cornelis en sy gesin. Hy het dit in 1993 verkoop.

Maria van Drimmelen verdien groot bewondering omdat sy vroeg weduwee geword het en ondanks haar beskeie pensioen aan haar kinders 'n uitstekende opvoeding en skool- en universiteitsopleiding verskaf het. Al haar kinders het in hul loopbaan goed geslaag.

DIE VYF KINDERS VAN DS PIETER VAN DRIMMELEN EN MARIA

Lucie Louise Mathilde van Drimmelen, 1908-1993

Sy is die oudste kind van ds. Pieter van Drimmelen en Maria Gastmann en is gebore op 16 September 1908 te Zeerust. Sy is Lucie Louise genoem na Maria van Drimmelen se egte moeder en Mathilde na Maria se stiefmoeder. Sy het met haar moeder en vier broers in 1919 na Nederland gegaan en in 1921 na Transvaal teruggekeer. Na haar matriek in 1926 het sy met haar moeder op familiebesoek in Nederland gegaan en van Mei tot November 1926 by mevrou Gastmann en ander familie gekuier. Na die laerskool en die middelbare Oosteindskool in Pretoria het sy eksakte vakke in die Universiteit van Pretoria gestudeer en die graad BSc behaal. In haar tyd het jongedames min beroepskeuses buite die onderwys en die verpleging gehad. Sy het onderwys gekies en in die Transvaalse Onderwyskollege (destyds Normaalschool genoem) te Pretoria die Hoër Onderwysdiploma behaal.

In 1933 begin sy haar onderwysloopbaan, waartydens sy les in laerskole op verskeie Transvaalse dorpe gee. Sy was onderwyseres op die volgende plekke: Wonderboom-Suid, Pretoria, $\frac{1}{2}$ jaar - Boekenhoutskloof by Hornsnek (waar sy by oom Nicolaas ingewoon het), $1\frac{1}{2}$ jaar - Springs, Geduldskool, $4\frac{1}{2}$ jaar - Villieria, Pretoria, $8\frac{1}{2}$ jaar - Danville, Pretoria, een jaar - Randgate, een jaar - Kensington, Johannesburg, 3 jaar - Villieria, Pretoria, andermaal $7\frac{1}{2}$ jaar. Sy was $29\frac{1}{2}$ jaar onderwyseres.

Sy trou, 54 jaar oud, in November 1962 met mnr. J.H.T. Heymans, gebore op 2 Februarie 1902, oorlede op 2 Augustus 1991, wewenaar en vader van volwasse kinders.

Hulle was amper 29 jaar getroud en dit was 'n uitstekende huwelik met 'n hartlike verhouding tussen Lucie en haar stiefkinders. Die egpaar het in 1971-74 op Witrivier gewoon en in 1974-76 te Pretoria in die woonstelgebou "Bel Air". Daarna bly hulle 15 jaar in die Machteld Postmushuis te

Pretoria, in 'n versorgingshuis van die Nederduits Hervormde Kerk, Alexanderstraat 372, Brooklyn. Hy oorly daar op 2 Augustus 1991. Lucie bly daar tot haar dood, byna 85 jaar oud, op 15 Augustus 1993.

Sy was as oudste kind altyd sorgsaam vir haar broers en 'n steun vir haar moeder in die vaderlose gesin. Sy het 'n opgewekte geaardheid en veel gevoel vir humor besit. In haar laaste jare het sy weens 'n heuggebrek heel moeilik gestap, maar dié ongemak blymoedig verduur. Nie alleen moeder Maria, ook Lucie verdien baie dank van die seuns Van Drimmelen. Sonder haar buitengewoon goeie geheue en noukeurig gedokumenteerde familiepapiere en -foto's sou my kroniek van die familie van Drimmelen baie onvollediger gewees het.

Govert Cornelis van Drimmelen

Hy is gebore as oudste seun van ds. Pieter van Drimmelen en Maria Gastmann te Zeerust op 27 September 1911 en is vernoem na sy grootvader Van Drimmelen. Hy het met sy moeder, weduwee van ds. Pieter, sy suster Lucie en sy drie broers in 1919 na Nederland geëmigreer en in 1921 het hulle teruggekeer na Transvaal. Bygevolg het hy verskeie laerskole in Pietersburg (Transvaal), Heerde en Haarlem (Nederland) en Pretoria (skool in Brooklyn) besoek. Hy matrikuleer in 1928 in die Hoëre Oosteindskool te Pretoria en studeer dieregeneeskunde in Onderstepoort, 'n fakulteit van die Universiteit van Pretoria. Hy het toe in 'n koshuis by Onderstepoort gebly en behaal die graad BVSc in 1933. Van 1933 tot 1946 werk hy as Staatsveearts op Allerton (1934), Umtata, Transkei (1935), Flagstaff (1936), Ermelo (1936-38), Kimberley (1939) en Bloemfontein (1939-46). In 1946 begin sy loopbaan in die hoër onderwys met sy aanstelling as lektor in die Glen Landboukollege. Navorsing oor die seksfisiologie van voëls het hom stof vir 'n proefskrif verskaf. Hy verwerf daarmee die doktorsgraad in die Universiteit van Pretoria in 1947. Voëls het van jongs af aan sy besondere belangstelling gehad. Hy word in 1947 navorsingsbeampte in die Departement Bakteriologie in Onderstepoort en is in 1966 bevorder tot assistenthoof. Intussen doseer hy as lektor, seniorlektor en hoogleraar in die mikrobiologie. Hy het verskeie studiereise na Wes-Europa onderneem en wetenskaplike byeenkomste bygewoon en was in 1964 gasprofessor in die Vrye Universiteit te Wes-Berlyn.

Van 1966 tot 1972 was hy landbouraad by die ambassade van die Republiek Suid-Afrika te Washington. Van 1972 tot 1975 dien hy as direkteur van Diagnostiese Dienste Veeartseny van streeklaboratoria in die Republiek en as lid van internasionale vakorganisasies, onder meer van die permanente komitee vir brucellose ('n nuut ontdekte, verbreide bakteriesiekte by mense en diere) van die World Health Organization in 1957-72. Hy woon internasionale vakkonferensies te Elisabethville (Belgiese Kongo) en Genève by. In 1975 tree hy af as hoogleraar.

Professor Govert C. van Drimmelen het 127 wetenskaplike en 80 populêr-wetenskaplike publikasies laat verskyn. Hy was onder andere lid van die volgende Suid-Afrikaanse vereni-

gings: SA Biologiese Vereniging (president in 1960), Ornitologiese Vereniging, Dendrologiese Vereniging en Southern Africa Association for the Advancement of Science, afgekort tot S_2A_3 (President in 1964). Hy was voorsitter van die Geneeskundige Tak van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns in 1966.

Hy het die volgende onderskeidings ontvang: Suid-Afrika-medalje in goud van S_2A_3 in 1965, Senior Kaptein Scott-medalje in 1968, die VSMF-Patologie-medalje in 1969 en 'n sertifikaat van verdienste en 'n skildery van S_2A_3 in 1993.

Sy liefhebberye is luister na bepaalde musiek en natuur-bewaring. Hy is 'n minnaar van die vrye Natuur.

Hy is in 1936 getroud met Johanna Maria Gutter, verpleegster in die Sir Henry Elliott Hospital te Umtata, Transkei. Uit hul huwelik is vyf kinders gebore, te wete:

Pieter, 1936 - spesialis patoloog, werksaam in Johannesburg, Kaapstad, Pretoria en Nelspruit

mevrou Margaretha Vosloo-Van Drimmelen, 1938 - onderwyseres in biologie

mevrou Marie Pauw-Van Drimmelen, 1940 - farmakoloog Universitاس te Bloemfontein

Bertha van Drimmelen, 1943 - spesialis internis, Pretoria

Albert, 1946 - verkoelingsingenieur

Albert Ludwig Eduard van Drimmelen, 1913-1929

Die derde kind van ds. Pieter en Maria van Drimmelen is op 26 Mei 1913 gebore te Zeerust en na sy grootvader, Gastmann, vernoem. Hy het in Pretoria die Brooklyn laerskool en in 1926-1929 die Hoër Oosteindskool besoek. Hy het 16 jaar oud op 19 November 1929 deur 'n noodlottige ongeval in Pretoria die lewe verloor. Hy is begrawe op die begraafplaas aan Rebeccastraat. Sy dood was die tweede swaar slag vir mevrou Van Drimmelen wat in 1919 haar eggenoot verloor het.

Pieter van Drimmelen (junior)

Pieter is die vierde kind van ds. Pieter en Maria van Drimmelen. Hy is gebore op 28 Julie 1915 te Pietersburg en het na die oorlyde van sy vader in 1919 met sy moeder en die ander kinders na Nederland gegaan en in 1921 na Suid-Afrika teruggekeer. Hy is die tegnikus in die gesin, maar na werk as ambagsman het hy net soos sy suster en twee broers in die onderwys beland. Hy het die laerskool in Brooklyn, Pretoria, en die Hoër Oosteindskool in dié stad besoek en in 1935 gematrikuleer. Daarna het hy 'n loopbaan in die tegniek verkies en van 1935 tot 1952 was hy ambagsman. Hy het begin as vakleerling in passer- en draaierwerk, dit is as fynmeganiese bankwerker, by Yskor in Pretoria in 1935-1939 en was daarna 'n jaar as vol vakman by Yskor. Van 1940 tot 1952 was hy by die Departement van Waterwese. Tydens die Tweede Wêreldoorlog het hy meermale 84 uur per week gewerk. Weens sy

vakbekwaamheid het hy opdrag ontvang om 'n skaalmodel van 'n waterboormasjien vir die Johannesburgse Skou te maak. Hy het ook 'n skaalmodel van 'n hooggoond gemaak wat gebruik is vir oprigting van 'n nuwe hooggoond deur Yskor. Hy is in die Departement Waterwese bevorder tot leierhand van bestuur personeel produksie masjienwerkswinkel.

Van 1952 tot sy aftrede as departementshoof Meganiese halfdeel van die Tegnieese Kollege te Pretoria in 1978 was hy voltyds werksaam in die tegnieese onderwys. In 1952 is hy aangestel as vakinstrukteur in die Tegnieese Kollege te Pretoria, maar hy moes ook tegnieese vakke en kursusse doseer in ander inrigtings, soos die departement vir onderwysersopleiding (tans tegnikon genoem) en Witwatersrandse korrespondensiekursusse in metodiek van arbeidsonderrig. Onder meer was hy ook eksaminator vir onderwysers in passer- en draaierwerk.

In hierdie tyd van industriële ontwikkeling in Suid-Afrika het hy veel bygedra tot die opleiding van instrukteurs en dosente vir vorming van vaklui en van die middelkader van tegnieese personeel in die kolleges en in-diens-opleiding-inrigtings in fabrieke.

In 1978, 63 jaar oud, het hy afgetree na 'n werktijd van 43 jaar. Hy het van 1921 af met onderbreking op die plaas in 1927-1932 altyd in Pretoria gewoon. Hy is getroud met mej. J.A. Franken en hulle het 'n seun en dogter gekry. Die seun, Johan, het elektrotegniese ingenieur geword (BSc in 1987) en 'n hoë pos by Krygkor beklee. Die dogter, Linda, het onderwyseres geword en getrou met 'n ingenieur; hulle het in Pretoria gewoon totdat hy verplaas is na Newcastle in Natal.

Frederik Willem van Drimmelen

Hy is gebore as jongste kind van ds. Pieter en Maria van Drimmelen te Pietersburg op 13 augustus 1918 en vernoem na die oudste broer van sy moeder, Frederik Gastmann. Toe hy 'n halwe jaar oud was, is sy vader in Angola oorlede. Hy het met sy moeder, suster en broers in 1919 na Nederland gegaan en met hulle in 1921 na Suid-Afrika teruggekeer. Hulle het hulle in Pretoria gevestig en Maria van Drimmelen het die huis MacKenziestraat 195 gekoop. Die gesin het van 1927 tot 1932 op 'n plaas op Boekenhouts kloof by Hornsnek gewoon en die kinders het daeliks na Pretoria gependel om onderwys te ontvang. In 1934 het die gesin 'n huurhuis in Pretoria en in 1932 die huis aan MacKenziestraat 195, hul eiendom, betrek.

Frederik het die Laer Oosteindskool besoek en in 1930 oorgegaan na die Hoëre Oosteindskool. In die laaste een-en-'n halwe jaar van sy skooltyd was hy in die Afrikaanse Hoër Seunskool, waar hy in 1935 matrikuleer. Hy het van 1935 tot 1940 gestudeer in die Universiteit van Pretoria en die grade BA en MA Sielkunde en die Hoër Onderwysdiploma behaal. Hy was van 1940 tot 1976 in die onderwys werksaam en het les gegee in twee hoërskole en as onderhoof in twee laerskole. Van 1976 tot 1980 was hy eiendomsagent en het hy huise verkoop. Van September 1980 tot Junie 1992 was hy werksaam in die boekhandel, veral vir verkoop van biblioteekboeke aan skole.

Net soos die meeste Van Drimmelens hou hy veel van musiek en bespeel hy instrumente. Hy het as student 'n klein orkes gelei en as onderwyser meestal les in musiek en sang asook volkspele gegee. Hy was van 1946 tot 1982 orrelis van die Nederduits Hervormde gemeentes te Springs en Verwoerd-burg.

Hy is in Desember 1946 getroud met Johanna Elizabeth Müller, onderwyseres en dogter van 'n Hoëveldse boer. Hulle het twee dogters en drie kleinseuns gekry.

DIE BROERS EN SUSTER VAN DS. PIETER VAN DRIMMELLEN

Nicolaas van Drimmelen, 1869-1954

Nicolaas is gebore bowe Tegal op Java op 12 Maart 1869 as derde seun van Govert Cornelis van Drimmelen en Petronella Wiggers. Hy was vier jaar ouer as sy broer Pieter, die latere predikant in Transvaal. Govert Cornelis het in 1879 sy winkel in Tegal verkoop en terwille van die opleiding van sy kinders met sy gesin na Nederland gegaan. Hy het hom in Rotterdam gevestig, vermoedelik omdat sy familie reeds lank bande met die hawestad onderhou het, en daar 'n seepfabriek gestig. Dit was gevestig op die grondvloer van 'n groot, blokvormige gebou met plat dak aan die Jaffakade (nou Libanonstraat) in Kralingen (nou Rotterdam-Oos). Die groeiende gesin Van Drimmelen was 'n tyd lank op die boonste verdieping gehuisves.

Nicolaas was knap van uiterlik, hoewel sy ore baie groot was, en skrande met veel aanleg vir tale, waarvan hy verskeie aangeleer het. Hy moes sy vader help met die bedryf in die seepfabriek, maar was geen gebore sake-ondernemer nie - sake-ondernemers word nie gemaak nie, maar gebore. Hy het in sy aandure vlytig tale en boekhou geleer en het in 1896 na Londen gegaan en ingeskryf in die universiteit van dié stad. Hy het blykbaar aanleg vir sowel alpha- as betavakke, vir sowel tale as eksakte vakke, besit. Weens die oorlyde van sy vader in 1896 moes hy na Rotterdam terugkeer en die bestuur van die seepfabriek en die sorg vir die jonger kinders oorneem.

Hy is op 8 Mei 1895 getroud met Katharina (Käthie) Dürmaier wat op 5 April 1867 in Metten in Beieren gebore was. Hul enigste kind, die seun Carl, is gebore in Rotterdam. Carl het hom in 1910 in Den Helder by die marine aangesluit.⁴⁾

Tydens die Eerste Wêreldoorlog moes Nicolaas die seepfabriek weens brandgevaar uit Rotterdam verplaas na die dorp Heerde in Gelderland. Hy het daar 'n erf gekoop en 'n huis vir eie bewoning laat bou, deur hom "Slamat" genoem na 'n vulkaan op Java. Weens die swaar na-oorlogse ekonomiese depressie in 1919-1924 is die seepfabriek opgedoek. Hy het erf en huis in Heerde verkoop en in 1921 werk by 'n bank in Dusseldorp in Duitsland aanvaar. Die Eerste Wêreldoorlog en die herstelbetalings het Duitsland ekonomies swaar geknou, die toestand het in 1922-24 baie versleg en deur hiperinflasie het die Duitse mark sy waarde geheel verloor. Nicolaas het net soos sy vader nooit van die avontuur en van emigrasie

teruggeskrik nie en het in 1924 met sy eggenote na Suid-Afrika geëmigreer. Daar was die ekonomiese toestand aan die verbeter. Hy en sy vrou het 'n halfjaar in die huis MacKenziestraat 195 by Maria van Drimmelen ingewoon. Die meeste lede van die familie Van Drimmelen was aan mekaar geheg en het mekaar gehelp. Na sy aankoms in Pretoria het hy in diens van die bekende firma Taylor and Geerling Accountants aan Kerkplein getree en as rekenmeester boekhoudings van sake-ondernemings gekontroleer. Na ses maande inwoon by sy skoonsuster het hy 'n huis gehuur in die Schubartstraat en later elders. In 1927 het hy vyf morg van mevrou Maria van Drimmelen se plaas op Boekenhoutskloof gekoop, 16 km wes van Pretoria, en daarop 'n huis laat bou, terwyl hy en sy vrou weer vier maande by Maria op haar plaas ingewoon het. Na verluid het sy vrou daar met hoenders geboer. Hy het 'n klein tweedehandse outomobiël gekoop en daeliks na sy werk in Pretoria gery.

In 1937 aanvaar hy 'n seniorpos in die hoofposkantoor te Durban, die erf en huis by Hornsnek word verkoop en hy verhuis met sy vrou na Durban. Hy het 'n erf in Queenswood, 'n voorstad van Durban, gekoop digby 'n spoorwegstasie, en daar 'n huis laat bou. Per trein het hy na die poskantoor gependel. Tydens die Tweede Wêreldoorlog werk hy vanweë sy talekennis as sensor in die hoofposkantoor van Durban. Käthie het aan brongitis en asma gely en is daaraan op 17 Maart 1949 in 'n plaaslike hospitaal oorlede. Na sy aftrede het hy sy huis en boedel verkoop en gaan woon by vroeëre bure, Burger gehete, op die skiereiland Bluff in Durban, agt-en-'n-halfjaar. Hy het verlang na sy enigste seun Carl wat met Annatjie Berkhout getroud was en in Nederland woon. Die Burgers het sy reis gereël en hy het in September 1952 na Nederland geëmigreer. Na 'n verblyf van een maand by sy kinders in Leidschendam by Den Haag het hy in 'n ouetehuis ingetrek. Daar is hy 83 jaar oud op 2 Maart 1955 oorlede.

Hy was 'n regskafe, skrandere en bekwame man met 'n hartlike verhouding tot sy familie. Sy devies was: Be a good man and God will be good to you. Hy het veel van musiek gehou, met Käthie graag opera's gesien en viool en kitaar gespeel en daarby gesing.

Willem van Drimmelen, 1877-1948

Willem is gebore in Tegal op Java en vernoem na koning Willem III van Nederland. Hy was ses jaar jonger as Pieter, die latere predikant in Transvaal. Sy handvaardigheid was sy grootste bate. Hy was 'n goeie leerling-horlosiemaker en musikant. By die oorlyde van sy vader Govert Cornelis in 1896 was hy 19 jaar oud en nog in die ouerhuis. Sy broer Nicolaas het toe gesinshoof geword en gereël dat Willem in 1897 as aspirant-onderwyser na Transvaal gaan om vir sy eie onderhoud te sorg. Hy het net soos Pieter 'n pos as plaasonderwyser redelik digby Pieter se woonplek gekry.

Die twee jong onderwysers uit Nederland was in die jare voor die oorlog 1899-1902 baie gewild as musikante by huwelike, nuwejaarspartye en ander feeste. Altwee was

uitstekende klavierspelers danksy hul vader se wens dat sy seuns moes leer om verskillende instrumente te bespeel; volgens die familie-oorlewering moes hulle bowendien 'n ambag leer. Willem se ambag was soos berig, horlosiemaker. Nicolaas het klavierstemmer geword en Pieter skoenhersteller.

Pieter en Willem het bekend geword in die omgewing van Greylingstad by Heidelberg, Standerton, Morgenzon, Bethal en Middelburg. Toe Pieter se seun Govert as veearts in 1937-38 in Oos-Transvaal praktiseer, het boere in die streek Pieter en Willem as musikante nog onthou. Willem het uitgeblyk op die huis-traporrel en met die cornet-a-pistons en Pieter met die viool. Willem het in sy vrye tyd verfwerk gedoen, meubels herstel en uurwerke gerepareer. Intussen het hy met buitemuurse studie die diploma van derde-klas-onderwyser behaal. Saam met Pieter het hy in 1899 op kommando gegaan, nie as lid van die Hollanderkorps nie, maar van 'n burgerkommando. Van hul krygsbedrywe is niks met sekerheid bekend. Hulle het as bittereinders tot die Vrede van Vereeniging in die veld gebly. Volgens die familie-oorlewering was Willem 'n moedige verkenner en het Pieter uitstekend godsdiensoefeninge vir kommando's gelei. Willem sou eens aan gevangename ontkom het deur hom as vrou te verklee en op die akker te skoffel. Hulle het in Junie 1902 die wapens neergelê op die plaas Leeukraal by Standerton.

Willem het na die oorlog weer onderwyser geword, onder meer op die plaas Veekraal by Haenertsburg en Kalkbult in die Springbokvlakte. Aldaar gevestig het hy Pieter wat destyds (1907-14) predikant te Zeerust was, 'n jaar in 1908 as penningmeester van die kerkraad bygestaan. Hy is in 1912 getroud met Frankie Schmidt van Tuinplaats in Transvaal. Hulle het twee seuns gekry, Govert Cornelis en Johan Christiaan wat ook 'n bekwame nageslag in Suid-Afrika agtergelaat het.

Willem het as plattelandsonderwyser meermale verhuis. Hy het tydens sy verblyf op Veekraal klas gegee te Naebertsburg in Noord-Transvaal in 'n skool met drie klaskamers en daarna op Boekenhoutkloof by Hornsnek in 1923-30. Hy het grond op die plaas Boekenhoutkloof gekoop en daar met sy gesin naby sy skool gewoon. Hy het sy skoonsuster Maria van Drimmelen oorreed om grond langs die plaas te koop, haar met haar kinders daar te vestig en met hoenders, groente en vrugte te boer. In 1930 moes hy die plaas verlaat toe hy onderwyser in die Danie Malanskool op Kameeldrift in Pretoria-Noord word. Hy en sy eggenote het hulle na sy aftrede op Springs gevestig. Soos voorheen het hy sy inkomste aangevul deur onderhoude- en verfwerk in huise te verrig. Hy is 71 jaar oud op Springs in 1948 oorlede en daar begrawe.

Anna Adriana van Drimmelen

Die bande tussen die talryke lede van die familie Van Drimmelen het meestal heg gebly. Dit blyk onder meer uit die vestiging van vier kinders van Govert Cornelis (1826-1896) in Suid-Afrika. Na Pieter in 1896 het ook sy broers Willem (1897) en Nicolaas (1924) en sy suster Anna (1911) na

Transvaal geëmigreer. Hulle het mekaar ook in Suid-Afrika trou bygestaan.

Anna Adriana is gebore in Rotterdam op 1 November 1883 as jongste kind en enigste dogter van Govert Cornelis en Petronella van Drimmelen. Sy het vir sover bekend geen vakopleiding ontvang nie en is in Nederland nie getroud nie. Sy het in die ouerhuis gebly en is deur haar broer Nicolaas geldelik ondersteun na die oorlyde van hul ouers. Sy was mooi en het 'n innemende karakter, 'n helder verstand en veel takt besit. Dit is dan ook verklaarbaar dat ds. Pieter van Drimmelen haar in 1911 gevra het om na die pastorie in Zeerust te kom en sy vrou te help in die huishouding en met die opvoeding van hul kinders. Sy het in 1911 gekom en Maria van Drimmelen ook gehelp met die organisasie van basaars in die gemeente en veel bygedra tot die opvoeding, dissipline en goeie maniere van die kinders, wie se aantal in 1918 tot vyf toegeneem het.

Sy het in 1914 baie siek aan tifus geword, sodat mevrou van Drimmelen 'n verpleegster met Nederlandse opleiding, mej. Melissen, uit Pretoria laat kom het om haar te verpleeg. Tydens haar siekte het ds. Pieter 'n beroep na Zoutpansberg aangeneem en 'n tydjie sonder sy gesin in 'n uiters sober gemeubileerde kamer in Pietersburg gebly, totdat Anna herstel het en die gesin in die pastorie te Pietersburg kon intrek. Die gemeente Zoutpansberg was uitgestrekter en armer as die gemeente Marico-Zeerust, ds. Van Drimmelen was dikwels van huis en sy vrou moes dan vir hom in die gemeentewerk byspring. Daarom het Anna se hulp vir hulle van groot waarde gebly.

Toe het mnr. Remmers, 'n gebore Nederlander in Pietersburg, Anna gesmeek om hom te help met die versorging van sy eggenote en oudste seun wat albei invalide en in 'n rystoel was, en van twee jongere kinders. Die vier oudste kinders Van Drimmelen was toe redelik selfstandig en hul moeder het Anna oorreed om Remmers te help. Toe die invalides 'n paar jaar later oorlede is, het Remmers Anna ten huwelik gevra. Dit was in 1919. Sy het ingewillig. Hulle het geen kinders gekry nie en in 1927 het hulle na Kaapstad verhuis, vermoedelik toe hy afgetree het. Hy het daar gesterf. Anna is daar in 1962 oorlede. Die kinders Van Drimmelen het haar besoek en altyd in ere gehou.

Die Ds. Pieter van Drimmelen-Fonds

Om die nagedagtenis van die te vroeg in Angola oorlede predikant en vader te eer het prof. Govert Van Drimmelen, sy oudste seun, en dié se seun dr. Pieter van Drimmelen op 26 Januarie 1978 die Ds. Pieter van Drimmelen-Fonds gestig. Dit word beheer deur die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns te Pretoria en het as doel die bevordering van die Afrikanertaal en -kultuur op die gebied van die Christelike godsdiens. Die bevordering daarvan was een van ds. Pieter se lewensdoeleindes. Die Akademiëbestuur ken jaarliks uit die opbrengs van die Fonds 'n goue medalje en 'n prys in geld

toe. Die skenkers van die Fonds het daarin geen seggenskap nie.

Sedert die stigting van die Fonds het vooraanstaande teoloë, skrywers en instellings in Suid-Afrika die onderskeiding ontvang. Prof. G.C. (Gawie) Celliers van Stellenbosch was as samesteller van die Koraalboek die eerste ontvanger van die prys. In 1984 het ds. G. van der Merwe vir die Bybelgenootskap van Suid-Afrika die prys ontvang.

Aanvulling

Daar is twee verskillende familie-oorlewings betreffende die jeugjare van Govert Cornelis van Drimmelen, 1826-1896, beide meegedeel deur mevrou Lucie Heymans gebore Van Drimmelen.

Die een oorlewering verhaal dat sy vader Govert, 1798-1889, soos lede van sy voorgeslag skipper (kaptein) van 'n "beurtschip" (lynboot) tussen Willemstad in Wes-Noord-Brabant en Rotterdam was, dat sy oudste seun Govert Cornelis by sy vader aan boord gevaar het, maar 'n ander loopbaan verkies en leerling-boekhouer by 'n jutekoopman in Liverpool geword het; hy het vandaar na die Verenigde State, Australië en Oos-Indië geëmigreer.

Die ander familie-oorlewering verhaal dat Govert van Drimmelen te Klundert by Willemstad jutesakke gemaak het vir verhuur en verkoop en later meekrap (grondstof vir bereiding van rooi verf) van plaaslike boere gekoop en verkoop het totdat die gebruik van chemies vervaardigde verf meekrap uitgeskakel het. Govert Cornelis het eers by sy vader in Klundert gewerk en daarna in diens van 'n jutekoopman in Liverpool getree; uit Liverpool emigreer hy na die VSA. Ek vermoed dat die jutekoopman in Liverpool 'n sakerelasie van Govert was. Die tweede oorlewering pas goed by die mededeling van mnr. L.A. van Suylekom te Drimmelen, Nederland, aan my dat 'n sekere Govert Klaase van Drimmelen - m.i. moontlik die vader van Govert, in 1757 en 1781 te Klundert woon. Ek dink dat die tweede oorlewering die juiste is.

Verwysing

- 1) Makassar, nou Ujung Pandang genoem, is die grootste stad op Celebes, nou Sulawesi genoem. Van Makassar is in Hollands-Afrikaans en Nederlands afgelei "makassar" en "antimakassar"; dit is 'n lap wat op die rugleuning en/of armlerings van leunstoel gelê word om hulle te beskerm teen bevlekking van makassarolie, dit was 'n soort haarolie wat in die 19de eeu veel gebruik is. Makassar is ook die naam van 'n Kleurlingvoorstad by Kaapstad.
- 2) Kyk die artikel van C. de Jong, "Lewenskets van ds. Pieter van Drimmelen, 1873-1919, (I)", in "Pretoriana" no. 104, Maart 1994, p.45.
- 3) Kyk die artikel van C. de Jong, "Lewenskets van ds. Pieter van Drimmelen, 1873-1919, (II), Besoeke aan Angola en lewenseinde", in "Pretoriana" no. 105, September 1994, p.35-55.
- 4) Carl het offisier by die Stoomvaartdienst van die Nederlandse Marine geword, 'n betrekking aan land gesoek en is tot inspekteur by die Rijksverzekeringsdienst te Zwolle benoem. Hy is in 1937 as hoofreferendaris by die Ministerie van Marine in Den Haag aangestel en het daarna met pensioen gegaan. Hy is op 31 Mei 1968 oorlede.

Carl van Drimmelen en Annetje Berkhout het 'n dogter gekry en na haar grootmoeder Katharina, verkort tot Käthie, genoem. Volgens haar mededeling het sy die gimnasium in Zwolle en die huishoudskool in Den Haag besoek en teologie in die Rijksuniversiteit van Leiden gestudeer. Sy was tydens die Tweede Wêreldoorlog hulppredikster in 'n paar gemeentes in Nederland en het kort na die oorlog 'n jaar in Engeland deurgebring. Sy het in 1947 'n beroep na die dorp Ureterp in die gemeente Ureterp-Siegerswoude van die Nederlands Hervormde Kerk in die provinsie Friesland aangeneem. Haar ouers het haar intreepreek bygewoon as lidmaat van die Nederlands Hervormde Kerk. As vrou kon sy nog nie amptelik predikant wees nie en sy was vicaris, dit is waarnemende predikante. Van 1954 tot 1964 was sy direkteur van die Hervormd Provinciaal Vormingsentrum "Den Alerdinck" in Laag-Zuthen en in 1964-66 hospitaalpredikante in die Diakonessenhospitaal te Leeuwarden. In dié jare is die kerkorde van die Hervormde Kerk so gewysig dat sy amptelik as predikante bevestig kon word. In 1966-68 was sy sekretaris vir studie en vorming by die World Council of Christian Education te Genève en in 1968-77 leier van 'n interkerklike projek te Wenen vir kontak met die kerke in kommunisties geregeerde lande in Oos-Europa. Sy het in 1977 afgetree en haar gevestig in Hardenberg. Sy was nog enkele jare dosente in godsdiens in 'n middelbare skool en deelyds predikante in Emmen.

Proponent Pieter van Drimmelen en sy verloofde Maria Elizabetha Gastmann by hul verlowing in 1906

Foto familie Van Drimmelen,
gemaak deur Emile Bienbar, Den Haag

Regter Albert Ludwig Eduard Gastmann, vader van Maria van Drimmelen gebore Gastmann en schoonvader van Ds. Pieter van Drimmelen

Foto in besit van Govert C. van Drimmelen te Pretoria

Mevrou Quirine Magtilda Wichers, tweede eggenote van Albert Gastmann en stiefmoeder van Mevrouw Maria van Drimmelen gebore Gastmann

Foto familie Van Drimmelen